

FÂTİH'İN İTALYA SEFERİ [*]

Dr. ŞERAFETTİN TURAN

1480 İtalya Seferi ve Otranto'nun zaptı, Fâtih Sultan Mehmed'in, fetihlerle dolu 30 yıllık saltanat devresinin son zafer halkasını teşkil eder.

İstanbul'u zaptederek Bizans İmparatorluğu'na son veren bu büyük hükümdarın, Doğu Roma İmparatorluğu'na âit Avrupa topraklarını ele geçirdikten sonra, nihayet Batı Roma İmparatorluğu'na dahil olan yerleri de hâkimiyeti altına almağa giriştiğini görüyoruz. Bu bakımdan, XV. Yüzyıldaki Osmanlı hâkimiyetinin Akdeniz'de uzandığı sınırı tesbit eden Otranto Seferinde, İstanbul'dan Roma'ya giden sistemli bir istilâ politikasının son büyük hamlesini sezmemek imkânsızdır. Kaldı ki, Fâtih Mehmed'in yanında bulunmuş ve hepsi de İtalyan olan bir çok müşahitlerin kayıtları bu hükmü kuvvetlendirecek mahiyettedir.¹

Şehzâdeliğinden itibaren İtalyanlarla temasta bulunmuş ve şüphesiz ki onlardan memleketleri hakkında malûmat almış olan Fâtih, tahta çıkışından sonra İtalya'nın siyasi ve askerî durumunu büyük bir ilgi ve dikkatle tetkik etmiş² ve İtalya Şehir Devletlerinin, aralarındaki rekabet dolayısıyla kendisine karşı müşterek bir cephe alamıyacaklarını da iyice anlamıştı.

[*] Bu yazı 1953'de hazırlanmıştı.

¹ Bu hususta bk. Fr. Babinger, trc. Bekir Sıtkı Baykal, *Fatih Sultan Mehmed ve İtalya*, Belleten C. XVII, Sa. 65.

² 1453'de İstanbul'a gelen Jacopo Languschi adındaki bir Venedikli, Fâtih'in, İtalya'nın coğrafi mevki'i, eyaletleri, Papalığın ve Avrupa'nın durumu hakkında dikkatle malûmat topladığından bahsetmektedir (Aynı makale, S. 50).

Fâtih'in kanaatine göre, İstanbul'u zaptettikten sonra Roma'yı da almak gayet tabii idi; zira İstanbul, Roma'nın doğuda yerleşen kızı idi ve kızı alınca, annesinin de ele geçirilmesi gerekiyordu.³ Hem, yer yüzünde ancak bir büyük Padişah hüküm sürebilirdi ve İstanbul, böyle bir cihan imparatorluğunun merkezi olabilecek tek şehir idi. Bunu gerçekleştirmek için de, vaktiyle Makedonya Kralı İskender'in yaptığının aksine, batı'ya gitmek icap ediyordu.⁴

Fâtih Mehmed'in daha cülûsundan itibaren tasarladığı bu plân nihayet saltanatının son yılında fiiliyat sahâsına çıkmış ve Gedik Ahmed Paşa, büyük bir donanmayla İtalya üzerine gönderilmiştir. Binaenaleyh, bu seferin Venedik veya Floransa'nın teşvikiyle yapıldığı hakkındaki kayıtları⁵ çok ihtiyatla karşılamak icap eder.

Otranto'nun zaptıyla gerçekleşen fakat Fâtih'in ölümü üzerine daha fazla gelişmiyen bu sefer, henüz gereği gibi incelenmiş değildir. Esasen çağdaş

³ 1453'de İstanbul'a gelmiş ve bir Osmanlı tarihi yazmış olan Niccolo Sagundin o'dan naklen Prof. Babinger, adı geçen makale, S. 59.

⁴ Jacoppo Languschi'den naklen Prof. Babinger, aynı makale, S. 54.

⁵ Hammer, trc. M. Ata, III, 191; Babinger, aynı makale, S. 61.

Fâtih'in daha 1453'den itibaren harp plânlarını batıya yönelterek İtalya'ya ve daha sonra belki de Almanya'ya boyun eğdirmek istediğinin muhakkak olduğunu şöyllyen Fr. Babinger (. 59), 1480 seferinin Venedik veya Floransa'nın teşvikiyle yapıldığını kabul etmekle her halde farkında olmayarak bir tezada düşmüş oluyor.

Res. 3 — Edirne'de Gazimihal Camii

Res. 4 — Edirne'de Mihaloğulları makberesi

kaynaklarımızın bu konuda verdikleri malûmat çok az ve sathîdir. Hattâ Âşık Paşa - zâde Ahmed İşki gibi muâsır bir Osmanlı tarihçisi, her nedense İtalya Seferinden hiç bahsetmemiştir. Tursun Bey, Neşri ve Oruç b. Âdil, bu seferi ancak ismen kaydetmişler*, meşhûr İdris-i Bitlisi ise, bu seferin ehemmiyetiyle mütenasib olmayacak kadar az ve yanlış malûmat vermiştir. Hele, İtalya Seferinin başlangıcını teşkil eden Zanta, Kefalonya ve Ayama'ra'nın zaptı (1479), bu kaynaklarımızın hiç birinde kaydedilmemiştir.

Buna mukabil, Fâtih devrinin sonlarında doğmuş ve II. Bayezid zamanında onun emriyle bir *Osmanlı Tarihi* yazmış olan Kemalpaşa - zâde Şemsü'd-din Ahmed (İbn Kemal) in eserinde İtalya Seferine âit çok kıymetli malûmat bulmaktayız. İbn Kemal, diğer kaynaklarda bulunmayan Ayama'ra ve Kefalonya'nın zaptını kaydettiği gibi Otranto'nun zaptını, Rayke Beği —Napoli Kirah II. Ferdinand— ile yapılan savaşları ve nihayet Fâtih Mehmed'in ölümü ve II. Bayezid'in cülûsundan sonra baggâteren Cem vak'ası dolayısıyla kalenin nasıl elden çıktığını bütün tafsilât ve vuzuhiyle belirtmiştir. Bundan başka, Otranto, Napoli kuvvetleri tarafından istirdad edildiği zaman esir düşen Osmanlı askerlerinin gayet iyi muamele gördüklerini, hattâ bir çok savaşlarda Kiral Ferdinand'a yardım ettiklerini, nihayet sulh akdedilip te bunlar serbest bırakılacakları zaman Ferdinand'ın söylediği sözleri de kaydetmiştir ki, İbn Kemal'in, bu esaret hayatını bizzat

yaşamış bir Sipahiden naklen verdiği bu malûmat, hiç bir kaynakta rastlıyamadığımız enteresan bir mâhiyet taşımaktadır.

İbn Kemal'in İtalya Seferi hakkında verdiği bu kıymetli malûmatı, onun *Tevârih-i Âli Osman*'ının Fâtih Mehmed devrine âit VII. Defterinden naklen* tenkidli bir şekilde yayınlıyoruz.

★ ★

Emir-i Şehir Gedük Ahmed paşa, donanmayla Polya " diyârına gittiğini, ma'mûre-i mezkûrede Otranda " didikleri hisâr-ı meşhûru feth ettiğini beyân ediyor :

Hazret-i hudâvendigâr, sipehsâlâr-ı kişver - küşâ Gedük Ahmed Paşâ'ya Kefalonya ve Ayama'ra " 12 yı alduktan sonra buyurmuştu ki varub Polya diyârını dahi teshir idüb a'day-ı bed-reyi def' eyleye; leşker-i cerâr-ı nusret-âsârı şevket-i küffâr-ı bed-sireti kesir idüb râyet-i feth-âyet-i İslâm-ı zafer-encâmı nasb etmekle ol vilâyeti dârül-İslâma zam idüb içinden şî'âr-ı küffârî ref' eyleye. 13

Polya, ekalim-i deryâ-bârdan bir 'azım iklimdür, vils'at ü fesâhetle mevsûf ve marûf; ceys-i bed-kişi vefret ü kesret-i 'aded ü' udedle mezkûr ve meşhûr; mezbûr kişverün ekser hududını Akdeniz ihâta ettiğün adalar idâdında ma'dûd olmuştur, sûr-ı deryâ-yı şûrla

* Bu bölüm, VII. Defterin 283 a - 291 b varaklarını teşkil etmektedir.

10 Apulia.

11 Otranto.

12 Meşinde "Avlonya" diye kaydedilmiş ise de bunun bir müstensih hatası olduğu ve "Ayama'ra" olması gerektiği kanaatindeyiz. Zira müverrih daha önce Kefalonya ve Ayama'ra'nın zaptından bahsetmektedir ki burada isimler doğru olarak yazılmıştır.

13 İdris-i Bitlisi, Gedük Ahmed Paşa'nın Fâtih'i güney İtalya'nın zaptedilmesi için teşvik ve ikna ettiğinden bahsetmektedir (Bk. *Heşt Behişt*, Nur-i Osmaniye Ktb. No. 3209, Vr. 485 a).

* Bk. Tursun Bey, *Tarih-i Ebd'î-İstikbâl*, 170; Neşri, *Cihan-nümâ*, Prof. Taeschner nşr. 217; Oruç Bey, *Tevârih-i Âli Osman*, Prof. Babinger nşr. 131.

* *Heşt Behişt*, Nur-i Osmaniye Ktb. No. 3209, Vr. 485 a vd.

* *Tevârih-i Âli Osman*, VII. Defter, İst. Fâtih Ktb. No. 4205 Vr. 260 b vd.

mahsûr olmağın diyârı ma'mûr ve mahsû-
lu mevfur :

Beyt-i Türkî li-müellifihi

Sahrâ-yı pür-bahârı bâğ-ı cinâne ben-
zer,

Deryâ ile kenârı genc-i revâne benzer.

Mezkûr serdâr, mezbûr misâl-i vâci-
bü'l-i'tibâra imtisâl idüb fil-hâl durdu;
Gelibolı'da gemiler ihzâr idüb deryâ
seferinün yarâğın yasağın gördi. Esbâb u
âlat-ı zarb u harbden, mühimmât-ı cidâl ü
kâtâlden hâcetine yetecekce ve maslahatı-
na kifâyet edecekce götürdü. Yüz pâre ge-
miyi¹¹ neheng-âheng âdemiyle nefis tutub
donadub kendüsi re'islik serfirinde sâye
bân-ı bâdbân altında geçdi oturdu; ger-
dün-misâl geçtiler, lenger-i hilâl-peykeri
içlerine alub dümeni P o l y a üzerine
doğruttular, yürüdiler; ¹² drefş-i sehâb-d-
rahş bâdbânla 'amûd-ı şu'ây-ı âfitâbı ör-
tüb cyvân-ı kebûd-ı âsumâmı бүrdüler.
Katrana bulanmış geştî-yi bf-kerânla Der-
yâ-yı Sefid bahr-ı kıra döndi; bayrak yap-
raklariyle yeşermiş neyistân-ı nizeyle de-
niz kuru yire döndi. Gülekler başların gök
yüzüne kaldurdu, kürekler kolların deniz
dibine daldırdı; yüz pâre gemi bir yerden
yürüyüb, kürekler iki koldan deniz yüzün
bürüyüb ol donanma, div-i hezâr-deste
benzerdi, içindeki âteş-âheng nehengle-
rün griv-i hurûşiyle deryâ cûşa gelüb ağ-
zı köpüklenmiş üstür-i ser-meste benzer-
di :

Beyt-i Fârisî li-müellifihi

Bc-leb âvurde kef çün üstür-i mest

Bc-çûp-i saht-ı geştî sine-râ hest.

Sabâ-yı safâ, eser-i zafer-rehber olub sıh-

¹¹ krg: H a m m e r, trc. M. A t a, *Dev-
let-i Osmaniye Tarihi*, III, 191.

Diğer kaynaklarımızda gemi adedi verilme-
mekte, yalnız İdris-i Bitlisî Ahmed
Paşa'nın İtalya'dan "80" gemiyle dön-
düğünden bahsetmektedir. (Vr. 489 a). A n g i o l-
e l l o, donanmanın, "28" kadirga olmak üzere
"132" yelkenliden müteşekkil olduğunu yazıyor
(*Historia Turcoesca*, T. Tarih Kurumu Ktb. K.
Neki trc. S. 244).

¹² A h m e d Paşa 26 Temmuz 1480 de
A v l o n y a'dan hareket etti (H a m m e r,
III, 191).

hat ü selâmetle deryâ yüzinde biraz müd-
det getdiler, P o l y a karasına irüb
adasına girüb deniz kenârında buldukları
diyârı gâret etdiler. Ol mekândan ki kân
gibi pür-gevherdi, ma'den gibi her yeri
dolu sim ü zerdi, şolkadar veledân ve ha-
vâri gibi yüzleri akar sudan âri ve gözle-
ri mây-i melâhat pınarı gılmân ü cevâri
çıkardılar ki hadd ü 'adede kabil değül; ol
mâl-ı menâlden ki zekâtı çıkısa cihân di-
lencilerinün kunc-i âmâlî pür-genc olurdu,
şol-denlü aldılar ki 'öşr-i 'işrîn takrîr ü
tahrîre lisân ü benân mütehammil değül.
Mezkûr diyâr-ı âbâdda nâdiretü-l-âsâr bi-
lâd ü emsâr çoğidi, her birisininün sevâdı
ma'mûr, kurâsı hadd ü ta'dâddan artuğı-
di; berû kenârında sûr içinde mahsûr bir
şehir vardı, kalan şehirlerine göre yıldız-
lar arasında bedr-i aya benzerdi; sevâd-ı
âbâdı göz karası gibi menba-ı merdumdi,
sâir bilâdinun sevâdına nazaran geceler
içinde Şeb-i Kadr'e benzerdi :

Nazm-ı Türkî li-müellifihi

Komuşlar adın anun O t r a n d a
Melâmet olmaz anda oturanda
Safâ vü 'iys ile ger yaz u kış
Geçürmek isterisen otur anda.

A h m e d Paşa, hayl-i seyl-gir-
dâr ve leşker-i zafer-şi'arla vardı, ol hisâr-ı
üstüvârın üzerine düşdi; ¹³ mevâkib-i ke-
vâkib-şumâr şehrin kenârındaki güzlâr-ı
pür-berk ü bâr gibi diyâr-ı âbâda, kıştezâ-
ra cerâd üşer gibi üşdi. Küffâr-ı bed-gir-
dâr kaçub hisâra girüb kal'anun kapısını
yapıcak dervâze-i kâr-zâr feth oldu; ra'd-g-
riv topların ki dehân-ı div gibi âteşin-dem-
di, avâzesiyle şeş-köşe-i 'âlem doldu. Ceyy-i
bed-kışın ser-efrâzlarından sengin-beden
ehremenler bârûlar gibi gerinüb sönlüb
gâzilere görünmek isteyince toptaşı başla-
rını götürür, gövdeleri bedenler gibi divâr
kenârında kalurdu; ol dürc-i şekavet için-
deki bed-gevherler burclar üzerinde beden-
ler gibi dizilüb dururken zarb-zen ve per-

¹³ A h m e d Paşa, 28 Temmuz 1480 de
O t r a n t o'ya varmıştı (H a m m e r, A t a
trc. III, 191). İ. H a k k ı U z u n ç a r ş ı l ı,
bu tarihi 25 Temmuz olarak gösteriyor (*Osmanlı
Tarihi*, II, 136).

nakı her kangısına ki dokunurdu, ya kolun buddan götürür, ya bütün alurdu. Ceys-i İslâm ol kış-ı bed-fercâmla bir nice ey-yâm muhkem ceng idüb sūr içini gūrları gibi küffâr-ı bed-girdârun gözlerine tenk idüb zarb-ı destle hisârı aldılar,¹⁷ içine cârub-ı harbi çaldılar. 'Avretten ve oğlandıdan pirden ve civândan bir nice bin esir destgîr idüb dâr-u-gîr iden şîr-gîr dilfrlerini 'alef-i şimsîr idüb telef etdiler; ol kemân gibi gejj-nihâd bed-gümanların ki sı-rât-ı mustakime doğrulmağa isti'dâdları yoğidi, sine-i pür-kînelerini tîr-i tedmire hedef etdiler. Ol diyârın küffârını tîğ-i âb-dârla nâr-ı cehîme gönderüb dârü'n-na'ime benzer makamlarında ceys-i İslâm ârâm idüb işş eylediler; şeker-guftâr u nûşin-leb 'arûslarını ki tavus-ı cinân gibi ârâste ü pirâsteydi, bûs u kenâra çeküb ol menhûsların canlarını pür-nîş eylediler.

Nazm-ı Türkî li-müellifihi

Hemîşe böyledür devrân-ı 'âlem
Ki hunun sûrı oldu âna matem
Bir evde çahnur çeng ü çegane
Bir evde nevhalar başlar figane.

Şâhâne saraylar ki ol bed-reyler anları yapınca genc-i bî-kerân harc itmişlerdi, her birisinin ta'mirinde dürlü tedbirler eyleyüb nice san'atlar derc etmişlerdi, gâziler bî-zahmet ü renc hâzır imâret olmuş buldılar, içlerine girüb oturdılar, huzurlarında oldılar. A h m e d Paşa, mezkûr hisârın harabını ma'mûr etdükden sonra, tamâm nevâhisiyle zabt idüb diyâr-ı İslâma rabt idüb dârü'l-mülk idindi; deryâ-bârın cevşen-ver ü hançer-güzâr ve nizedâr sipâhilerini ki ol diyâr bahr idi, ânlar mâhilerdi, şikâr eylemek için fülk idindi. Olkenârda gezüb bir nice pâre şehri ü hisâr dahi feth etdi,¹⁸ küffârın direngin sez-

dügi yere leşker-i cerrâr gönderüb tağıtdı; ol diyârı kendüye "uc" idinüb yakîn yerlerine akın gönderdi, hergün bir kenâra hurûcu iş güç idinüb dârü'l-küfrün altın üstine dönderdi.

Rayke beği,¹⁹ ceys-i bed-kîşin oğluna koşub O t r a n d a üzerine gönderdiğini, hisâr içindeki kumât-ı guzât, gelen tuğât-ı buğâtın yüzlerini dönderdiğini beyân eyler.

R a y k e b e g i ki diyâr-ı ma'mûrun şehriyâriydi, memleketinün öte nâhiyetine nihâyet yoğidi, rîk-i beyâbâna ve berk ü bâr-ı bağ ü bostana hadd ü 'add var, anun leşker-i bî-kerânına pâyân ü gâyet yoğidi, kişverinün dâmenine yâd eli irdüğünü, gülşen-i vilâyetinün pîrâmenine yâği ayağı girdüğünü duydu, P o l y a adası gâret olub ol sebzezâr nâr-ı hasâretle solub O t r a n d a alındığın işidicek ol bed-gümânın canına koydu.

Beyt-i Fârisî

Haber şüd be-aksây-i an merzübûm
Ki bi-g'zeşt ez-küh deryâ-yı Rûm.

Varan 'adû-yı peleng-hûyun kam'ı için leşker-i ceng-cûyun cem'ine meşgûl oldu, deryâ-yı firengün âteş-âheng nehengleriyle deşt ü der, kenâr-ı bahr ve meyân-ı ber doldu. İçlerinden sâz u selebi müretteb yirmi bin merd-i kâr-zâr ihtiyâr idüb bir neberde oğlı vardı, âni sipehsâlar etdi.²⁰ ol menhûs ki bahr-i Okyanus'dan dem ururdu, deryâ-yı Rûm'dan bir mevcele ol bûmun şahbâzlarından bir fevcele müdafâ'a ve muvâka'a etmeğe âr etdi, ol sebebden kendüsi gelmeyüb tahtgâhında oturdu, oğlı gumrâhı bir mikdâr sipâhla gönderdi; ol bî-dîn bu hodbinlüği ucından kendu cliyle kişverünü zirûzeber idüp altın üstine dönderdi.

¹⁷ İ d r i s i Bitlis'den başka diğeri Osmanlı kaynakları O t r a n t o'nun adını zikretmeyip "Polya kal'ası" diyorlar (T u r s u n B e y, Tarih-i Ebû'l-fetih, 170; Neşri, Cihân-nümâ, Prof. T a e s c h n e r nşr. 217; O r u ç B e y, Tevârih-i Âli Osman, Prof. B a b i n g e r nşr. 131). S a d ü d - d i n ise "Umuranda, Emvâranda" diyor (T a c ü t - t e v â r i h, I, 568). O t r a n t o, 11 Ağustosta zaptedildi (H a m m e r, III, 191).

¹⁸ Â l i, Künhü'l-ahbâr, Nûr-ı Osmaniye Ktb. No. 3407, Vr. 151 a; S a d ü d - d i n, T a c ü t - t e v â r i h, I, 567; S o l a k z â d e, 259.

¹⁹ Metinde " ركيه " diye kaydedilmiş olub bununla N a p o l i Kralı F e r d i n a n d kasedilmektedir.

²⁰ N a p o l i Kralı F e r d i n a n d'ın K a l a b r i a Dukası olan oğlu A l f o n s.

Beyt-i Türkî li-müellifihi

Gerekmez kişi görmek düşmeni hór
Düşürür şîri yire gâh olur mûr.

Ol tarafdán hayl-ı küffâr-ı bed-girdâr
seyl-i kûhsâr gibi gelmekde, bu yana, leş-
ker-i cerrâr her gün bir kişvere akın idüb
yel gibi yelmekde.. Bir sehergâh ki sultân-ı
hâver cline zerrin siper alub sinân-ı rah-
şanla 'azm-i meydân-ı rezm etdi, şâh-ı zen-
gibârun leşker-i bî-kıyasını ki karası cihâ-
nı tutmuşdı, yalnız târumâr idüb dağıt-
dı, mevâkib-i kevâkib şumâr-ı küffâr, O t r a n d a
karşusundağı sahrâya geldi dol-
dı. A h m e d Paşa'ya hisâr içinde gâfil
otururken düşmen irişdi deyu haber oldu,
nazar etdi gördi : cüyüş-ı cevşen-püşun
fevcleriyle şehr önindeki sahrâ bahr-i
âhenîn-mevce dönmüş; çini siperlerin
şu'â'ı ve pûlâd miğferlerin şu'lesiy-
le evce-i sipihrede âyine-i mâh u mihr don-
muş.

Nazm-ı Fârisî

Sipâhî çü-zunbûr bâ-niş-i ter
Zi-gavgay-i zunbûr hem bîş-ter
Sinân-der-sinân rüste çün nâvek-i hâr
Siper-der-siper beste çün lâlezâr.

A h m e d Paşa, ol gürûh-ı kûh-şü-
kûh ki gördi, muhkem dehşet aldı; mevc-i
hayret gözini bürüyüp kendüsi biraz-dem
bahr-i hayrete daldı; âhir, tedârik idüb
kendüyi dirdi durdı, savaş kaydın kayurub
yarâğın gördi. Buyurdi ki mübârizler gelen
bâğiyi istikbâl ideler, kendü, çeri dirüb
varınca onlar bir dest elleşüb kıtâl ideler.
Şehr içindeki leşker seyl gibi hurûşa geldi,
safder dilâverler nehr-i Nil gibi cûşa gel-
di; bûm-ı Rûm'un şahbâzlarından, ol yirün
şîr-gîr dilirlerinden birkaç yüz kişi hücum
idüb şu'le-i fûrüzân gibi yalın kılıçlarla
nâr-ı süzân gibi hisâr kapusından çıkınca,
ol kilâb-ı cehennemün mukaddemü'l-ceyş
olub gelen bed-kîşlerinin şimsîr-i âbdâr-
la külhan-ı vücudlarının odın söyündürüb
sinân-ı âteş-bârla ol serkeşleri yakub yı-
kınca, bâkısı şîr-i mahcîr-gîr öninden ka-
çan gazâl-i bî-mecâl gibi târumâr olub get-
diler; nâgâh bâd-ı sarsar dokunmuş berk-i
kâh gibi ol gumrâhlar hirmen-i kararın
dağıtıldılar.

Beyt-i Türkî

Ne denlü dirilürse ördek ü kaz
Dağılır çünki şahbâz ûra pervâz.
Koyunun nice çoğ olsa sürüsü,
Yeter binine kassâbun birisi.

Leşker-i cerrârun bir fevciyle uruşamadı-
lar, ol bahr-i zahhârun bir mevciyle duru-
şamadılar. Ol bed-girdârlar, tund eser yel
gibi gelürken sedd-i üstüvâra dokunmuş
seyl gibi künd olub döndiler; ol nâkesler
bezm-i rezm germ olunca şem'-vâr nerm
olub hâr u has gibi bir anda yandılar
söyündiler. Bâzâr-ı kâr-zârun bâkı herî-
dârları A h m e d Paşay'la hisârdan çık-
dılar, gördiler, suk-ı gîr-ü-dâr ol tüccâr-ı
füccâr-ı pür-füsukdan hâli kalmış, ehli
târumâr olmuş; âlât-ı merd-i neberd ve
esbâb-ı esb-i tiz-kerd dökülüb yatur, çâr-
sûy-ı gûy teg ve pûy-ı kâr-u-bâr-ı cidâl u
kıtâlle mâlâmâl olub mâl-ı meyyitle ol hâ-
vâli dolmuş. Leşker-i cerrârun piyâdeleri
savaş yerine dokülüb yatan kumaşı gâret
etdiler; onlar ki süvâr idiler, ol kaçub gi-
den sayd-ı zebûnî şikâr etmek için kova-
getdiler, kimini yetdiler, tutdılar esîr et-
diler, kimisi vardı, ol kenârda olan hisâr-
lara düşdi halâs oldu; fireng ölüsiyle mey-
dân-ı gîr-u-dâr pür olub ol cengeçüylarun
esîr olan bed-girdârlariyle bazâr u köy
doldı.²¹

Nazm-ı Fârisî

Zi-hûn çendan revan şüd cûy-ber-cûy
Ki çün mî-reft ü ser mî-bürd çün kûy
Kemend-i Rûmıyan ber-şekl-i zencîr
Çü mûy-i zengıyan geşte girih-gîr.

Ol derd-mendler, arkalarındağı cevşenle
mâhiler gibi dâm-ı kemend-i hâm ile ben-
de düşdiler; ol dūd-ı siyâh gibi bî-sūd
gumrâhlar, âb gibi zırh-püşken külhân-ı
pür-nâr-ı gîr-u-dâra düşüp tutuşdılar; âteş
gibi nizedâr serkeşler şimsîr-i âbdârla ka-
rayer oldılar; gird-i bâd gibi tund ü tiz-
kerd hâkisârlar, yüzleri zerd olub gerd-i

²¹ O t r a n t o'yu kurtarmağa gelen A l f o n s kumandasındaki N a p o l i askeri bu-
na muvaffak olamayacaklarını anlayınca çekilme-
ğe mecbur olmuşlardı. (İ. H. U z u n ç a r ş ı l l i,
Osmanlı Tarihi, II, 136).

derd ile doldular. Hasm-ı bed-endiş mak-hûr ve ceş-i zafer-kış muzaffer ü man sûr olub gâziler ganâyim-i mevfûr ve me-gânim-i nâ-mahsûrula mesrûr olub geldiler, hisâra girdiler; dutsakların kimin satub, kimini kırdılar.

Mezkûr sipehsâlâr-ı meşhûr, O t r a n d a civârında bir hisâr dahi aldığını küffâr-ı bed-girdârun kâr-u-bâr-ı vücûd-ı bî-sûdına nâr-ı demârı salduğunu beyân eyler.

Râvî eyidür : A h m e d Paşa O t r a n d a'da oturub etrâf u eknâfda olan hisâr u diyârın teshiri emrinde tedbir ideriken, âdet üzerine dilir serhengler, şîr-gîr nehengler nevbetce hayl-i cerrârı seylvâr çeküb her gün bir kenara akına gideriken, bir gün haber geldi ki, akına giden gâziler yakın yerde hazır olan savaş kâfirine sataşmışlar; bir düşvâr derenün içinde buluşub iki seyl-i kühsâr gibi biri birine koyuluşub muhkem uğraşmışlar; kâfir vâfir imiş, gâzilere galebe etmişler, ol pervâzileri çil yavrusu gibi dağıtmışlar. Bu haber-i şerr gelüb şehre irince, A h m e d Paşa'nın kulağına girince, fi'l-hâl âheng-i kâr-zâr idüb hınk-ı bâd-gird ü hâmûn-neverde süvâr oldu, düşmen üzerine getdi; tiğ-zen ü saf-şiken nîze-güzâr nâmdârlardan işiden, bâd-ı şimâl gibi isti'câl idüb ardından yetdi.

Beyt-i Türki li-müellifihi

Akdılar seyl-i kühsâr gibi
Esdiler bâd-ı nevbahâr gibi.

Ol diyârda O t r a n d a'dan öylelik yol irak bir hisâr vardı; gâzilerle kâr-zâr iden anun içindeki küffâr-ı bed-girdârdı. A h m e d Paşa, iki yüz mikdarı cân-sipâr çabuk-süvârla anun üzerine vardı, gördiler; yedi sekiz yüz gir-u-dâra âmâde piyâde kâfir hisâr önine çıkmış hazır durur; ol fevc-i pür-cüş ki cevşenlerinün tâbı evc-i çarhı berine irmiş, deryâ-yı âteşin gibi mevc urur. A h m e d Paşa, ol nîze-güzâr süvârlardan elli tiğ-zen ü saf-şiken dilâverle düşmene gözüktüb hisâra karşı durdı; kalan şîr-gîr dilirleri Mora begi M u s t a f a Bege ki kendüyle ol diyâra bile varan serdârlardan, koşub buyurdu ki: ol hisâr

civârındağı orman içinden küffârın ardına dolaşalar, onlar anda kemîngâhda duralar, bunlar bertûdan ol gumrâhlara ulaşalar, elleşerek çekeler, ol kal'a önündeki piyâdeleri berisine uzadalar; pusuda duralar alay, ol bed-fercâmların tamâm ortaya geldiğini gözedeler, dahi kemînden çıkub ardlarından at salalar, ol bî-dîn la'inlerin alayın araya alalar. Bu tedbir üzerine mezkûr serdâr, yüz elli mikdarı süvârla ol ormana girdi; ağaçlar arasında giderken rehğüzârları vardı, bir düşvâr çengelîstâna irdi, yolun iki geçesi serâser zeytunluk, şöyle sık bitmiş ki ol bûm ve berri ferr-i hümâyûn-ı âfitâbdan mahrûm etmiş;

Beyt-i Türki li-müellifihi

Ne gün yüzini görür sebzezarı
Ne duyar tâb-ı germâ-yı bahârî.

ne eşcârındaki simâr-ı âbdâra gecelerde mâh-tâb reng virüb çehrelerin tâb-nâk eyler, ne sebzezarındaki etfâl-ı ezhârın seherlerde dâye-i sehâb yüzlerin yur-pâk eyler. Bunlar ol zeytunluk arasında yola düşüb giderken, sağda solda düşmen olmasun deyü ihtiyâd iderken, bakdılar gördiler: yolun iki geçesinde beş bin var, pûlâd-pûş u bed-nijâd kâfir, kimi piyâde kimi süvâr, ol drahtistânda ağaçlar gibi sıkışmış dururmuş; bunlar onlardan gâfilmiş amma onlar bunları görürmüş. Meger ol bed-fi'âller dahi bu havây-i vegâ pervâzilerine mekr kılub ehtiyâl etmiş imiş; hisâr önünde duran kara kâfiri bek koyub bu şahbâzları dâme düşürmek için âl etmiş imiş. Lâkin bu çalâklar cüst deprenüb ol sust-reylerin dâmenin dest-i sinân ve pençe-i hüsâmla çâk etdiler, ol kayd-ı keydle ki bunları sayd eylemek için görmüşlerdi, gine kendüleri helâk etdiler. Bu şîr-gîrler ol zeytunluk arasında maymunlar gibi sinüb duran pür-hîle ü âl bed-fi'âlleri ki gördiler, mecâl vormeyüb cidâların ellerine aldılar, yüz ağardalum deyü göz karardub üzerlerine sürdiler. Ceş-i zafer-kış-i İslâmın ikdâm-ı tâmia üzerlerine hücumun göricek, ol bed-endişlerin sarsar-ı dehşetle endâmları lertzân olub berk-i hazân gibi bî-karar oldular; orman arasından nâgihân çıkavaran âdemün

keyf ü kemmi ma'lûmları olmamağın görünen düşmenin gerüsü gür ola deyü korub ezhar gibi eşcâr arasına târ-u-mâr oldular.

Nazm-ı Türki li-müellifihi

Dururken cem olup mânend-i Pervîn
Dağıldılar benâtü'n-na's-girdâr
Satub bâr-ı kararı yok bahâya
Bozuldular sanasın tiz-bazâr.

Ne ok atdılar ve ne kılıc saldılar, ne urdılar, ne dürttüler, ne çaldılar. Ellerindeki gönderler ucundan ol tonuzlar boynuzlu geyikler gibi kaçır iken ağaç budaklarına ilişüb kalurlar gidemezlerdi; arkalarındağ kalkan ve yanlarındağ kılıc, bâr-ı girân olmuşdı, ol yük ile geşti-i vücudu girdâb-ı gir-u-dârdan halâs idemezlerdi. Piyâdesinin arkasındağ zırh, duzağ olmuşdı, süvârinün altındağ at, ayağ bağı olmuşdı; kimi dirahistân içinde kaçub gider iken tiz-i at-hizle ağaca dokunur, tamâm endâmı hür-u-hâm olub ol derd-mend girşend olurdı; kimi ağaç arasından kendüyi halâs iderken asmalu hirsuz idügin bilüb kemend-i pür-ham gibi asmalar boyunlarında bend olurdı; kiminin arkurı yatan ağaç ayağına bağda urur arkası üstüne düşürür, kiminün eğri batan budak ensesine sille urur yüzi üstine yıkardı. Kimisi şah-ı saht, muşt-ı dürtüştle ağzına urub dişlerin boğazına tıkar, kiminün iki çatal bitmiş dirahit, başını budı arasına alur muhkem sıkardı.

Gâziler sandılar ki savaşa tüş geldiler; onlar hõd hâzır helvaya, bişmiş aş tüş geldiler.

Beyt-i Fârisî

Devîdend fevc-i dilîrân-ı Rûm
Çü deryây-ı âteş be-târâc-ı mûm.

Ol hâkisârlarun ardından yanar od gibi irdiler, yalın kılıc hürmen-i 'ömrlerin bâde virdiler. Bu şîrler ol hunzîrleri kırmandan usanub elinden yarâğın alub esir etdiler; o kilâb-ı cehennemün canlarına 'azâb idüb ikisin için bir yerden zincire dizüb yetdiler. Gâzilerden nice kişi vardı ki bir

başına ol bed-kışlertün dördün beşin bağladı, âteş-i derd-i neberdle ol nâ-merdlük eyliyen serkeşlertün ciğerlerini dağladı. Ol esirleri alub A h m e d Paşa'ya gelüb mâcerâyı i'lâm eylediler, oradan hisâr üzerine varub anı dahi almağa ikdâm eylediler. Ol bir alay yayan kâfir ki karşıda kararub dururdu, kaçdılar kal'aya girdiler; onlar, bir birin basa kapudan girince arklarından irüb bir nicesin kırdılar. Kal'anun suru ma'mûr ve divârı âbâddı, küffâr-ı bed-girdâr kapusun yapub savaş bünyâdın urdu. A h m e d Paşa, hayli-i cerrârla taşradan muhâsara idüb oturdu, topla döğmeyince alınmaz gördi, yeniçeriye haber gönderdi, geceyle O t r a n d a'dan top getürdiler, sabaha deg seng ü çûpın ihzâr idüb hisâr kenârına yetürdiler. 'Ale's-seher ki top-ı mihr burc-i sipihre atıldı, ol top kal'aya karşı kurulub çatması çatıldı; bir defa ki atıldı, sürun bünyâdın sarsub içindeki küffârın huzûrın uçurdu; ikincide divâr-ı üstüvârın muhkem kağşadub üçüncüde hisârın bir kenârın göçürdü.

Nazm-ı Türki li-müellifihi

Doymayub üç topa ol sengin-hisâr
Taşı ve toprağ oldu târumâr
Yüzü üzre düşdi bârûy-ı beden
Berk-i lertzân gibi oldu bikarâr.

Hisâr içinden heman feryâd-ı "el-amân" evc-i âsümâna irdi; A h m e d Paşa dahi ol bed-gumânlara şol şart üzerine amân virdi ki savaçısı uğrâş âletin döküb bir başiyle kal'a içinden çıka gide; bâkısı esir olub kala, onlarun hususunda mezkûr emir ne tedbir iderse ide. Ol bed-fercâmlar fart-ı ıztırarlarından vech-i mestûr üzerine şart-ı mezbûra iltizâm etdiler; başlarına kıyâmet kopup savaçıları ehl-i arâsat gibi hufât ü 'urât çıkdılar getdiler. Yerinde kalan 'avret ü oğlanı pîr ü cevânı, mâl ü menâliyle A h m e d Paşa yeniçeriye virdi; ol savaşda hazır olan sekiz yüz yoldaşdı, âdem oldu ki dört beş baş esir eline girdi. Gâziler gânim ü zâfir, mansûr u mesrûr döndiler getdiler ganâyim-i vâfirle yerlerine gelüb huzûr etdiler.

P o l y a diyârının tekrâr **Dâru'l-küf-**
re inzimâm bulmasının, ol kenârda olan
hisârlar, gine çirk-i şirkle dolmasının se-
bebin beyân eyler

P o l y a vilâyetinden mezkûr nâ-
hiyet-i ma'mûre, dâru'l-küfr iken feth olub
diyâr-ı İslâma inzimâm bulduktan sonra,
iki yıl mikdârı şî'âr-ı şer-i mübin ve ah-
kâm-ı dîn-i metin ol kenârda olan hisâr-
larda âşikâr olduktan sonra, sene sitte ve
semânın ve semânemie evâhîrinde " gine
kâfir eline düşüb ahkâm-ı İslâm içinden
ref' oldu; ol ü gün, seyl-i gülgün-i tîğ-i
pür-hûnla küffar-ı bedgirdârun murdâ-
rından yûnub ârınmış iken tekrâr çirk-i
şirkle doldu.

Beyt-i Türki li-müellifihi

Gine ol il doldu hayli-zâlim

Nehârün tutdı yirin leyl-i mazlûm.

Ol hâl-i musîbet-meâle bâ'is bu idi ki,
çün mezkûr senenin şühurunda Hazret-i
sâhib-kırân sultân-ı cihân M e h m e d
H â n'un vak'ası hâdis oldu, anun vefâtiy-
le sarsar-ı nikbet-eser-i şûr ü şerr zuhûr
bulup deryâ-yı kâinat pür-âşûb olub em-
vâc-ı evvâc-ı havâdisle şey-cihet-i heft-kış-
ver doldu; ol haber-i musîbet-eserün se-
ma'ından bâd-ı sarsar dokunmuş geşt-i
bî-lenger gibi A h m e d Paşa'nun ol ke-
nârda kararı kalmayup bilesinde olan hâ-
dem ü haşemden mezkûr hisâra hayli
âdem koyub kendu geldi iç-ile getdi; baht-ı
müsâ'id ve tâli-i sa'idle Sahib-kırân-ı ce-
did Hazret-i Sultan B a y e z id, "taht-ı
'izzetde ola 'ömrü mezid", devletle, atası
yerine saltanat serfirine geçüb oturmuş-
dı, anun hizmetinde bulunmağa müsâra'at
etdi. ²³

²³ H. 886 = M. 1481, O t r a n t o, 10 Eylül
1481 de istirdâd edildi (İ. H. U z u n ç a r ş ı l ı,
Osmanlı Tarihî, II, 137).

²⁴ Krş: N e ş r i, 217; S a d u'd-d in, I, 567;
567; S o l a k-z â d e, 260.

Gedik Ahmet Paşa, O t r a n t o-
yu tahkim etikten sonra içine H a y r e t t in
P a ş a kumandasında "8000" asker bırakmış ve
ondan sonra İ t a l y a'dan ayrılmıştı (İ. H.
U z u n ç a r ş ı l ı, II, 136 vd).

Beyt-i Fârisî

"Ukabi çâr-per der-zîr kerde
Nehengi der-miyân şemşîr kerde.

Çün Rayke Begi, Sultân M e h-
m e d Hân'un dâr-ı gurûrdan irtihâl ve
sarây-ı sürûra intikali haberin aldı, ol ha-
berün ardınca işitdi ki A h m e d Paşa
O t r a n d a'dan çıktı getdi, ol gedigün
bekçisi yok, şöyle hâlf kaldı, fırsatı gan-
met bilüb ol diyârdan ehl-i İslâmı sürüb
çıkarmağa ikdâm etdi. Ol bed-fercâm, ik-
liminde olan merd-i neberde salâ-yı 'âm
idüb 'azîm ihtimâm etdi, leşker-i bîşümâr
gönderüb zarb-ı hadid ve harb-i şedidle
müddet-i medid mezkûr kal'ayı muhâsara
idüb bekletdi; ²⁴ Ol bed-fercâmlar hisârı
ihâta idüb, üstünde altı ay tamam yatub
leyl ü nehâr bî-meyl ü mûhâba cidâl u kı-
tâl etdi. Fetret eyyâmıydı, iç-ilden 'asker
gönderüb mu'âvenet etmeğe hiç mecâl
yoğidi, S u l t a n C e m'in 'isyânı evâ-
nı, a'dânun tuğyânı hengâmiydi, berû ta-
rafda eşgâl çoğidi. Çün bu cânibden ihti-
mâl-i imdâd münkati' oldu kal'a içinde da-
hi zâd dükentüb yarak nihâyet buldı.

Nazm-ı Türki li-müellifihi

Öğrenür durur âdemî zâde

Zâd lâzımdur âdemî-zâde

Zâd ucundandurur ki kulluk ider

Bendeler gibi nice âzâde.

Gâyetde ıztırârlarından hisâr içinde kö-
pek ve kedi komadılar yediler; âhir-kâr
nâcâr olub âmânla kal'ayı virdiler, ²⁵ ölüm-
den dirlik yeg didiler. Bu kıssa-yı pür-gus-
senün râvisi ki O t r a n d a alındukda
içinde bulunan sipâhilerdendir, ol ahvâl-i
pür-ehvâle kemâhî vâkıf olub rivâyet ider
eyidür : Çün mezkûr hisâr gene R a y k e
Beğî'nün eline girdi, ol makamı içinde

²⁴ İdrisi Bitlisi, Rayke beyinin
İ s p a n y a Kralından yardım alıp 40 gemi ile
O t r a n t o'yu kuşattığını yazıyor (Vr. 489 a).

Napoli Kralı Ferdinand, damadı
olan Mathias'dan 2000 süvarilik bir yardımcı
kuvvet almıştı (İ. H. U z u n ç a r ş ı l ı, II,
137).

²⁵ Krş: İdrisi Bitlisi, Vr. 489 b;
N e ş r i, 217.

mukîm olan ehl-i İslâm-ı ferrûh-encâm-
dan tahliye idüb, şî'âr-ı şer'-i ferhun-
de-âsâr-ı tahliye olan diyâr u iklimi tek-
râr dâru'l--küfr etmekle ol bed-girdâr
murâdına irdi, yeniçeriden ve sâyir sipâ-
hiden hisâr içinde bulunanı aldı ve dâru'l-
mülkine iletirdi; her birini ri'âyet idüb sak-
ladı, sebîl-i sulhü feth etmeğe onları ve-
sîle mülâhaza etdi. Ol leşker-i zafer-
eseri seferlerine bile aldı vardı; savaşı-
larda çok yoldaşlık etdiler; nice zeberdest
'adûsını pâyimâl idivirüb nice gâlib düş-
menini şikest idüb cemiyetin dağıtdılar.
Hayl-ı guzât, ol buğât arasında hayli müddet ika-
met idüb durdılar; her bâr gazâyâ kamet
götürüp ol diyârın civârındaki küffâra
kılıc urdılar; ana deg ki Sâhib-kırân-ı za-
fer-karın S u l t a n B a y e z i d Hân,
hem musavver nûr hem zıllu'llâh, serîr-i
mülk-i pür-'azâmet ü celâlde istiklâl buldı,
karındaşı, başın aldı çıkdı getdi, mağlûb
ve menkûb oldu²⁰ R a y k e Begi, ol pâ-
dişâh-ı cihân-penâhun dergâh-ı felek-işti-
bâhına ilçi gönderüb bâb-ı müsâlâhanın
fethine ve esbâb-ı 'adâvetün ref'ine rağ-
bet izhâr eyledi; S ü l e y m a n Paşayı
ki tengnây-ı diyâr-ı A r n a v u d'da fi-

reng-i bed-girdârın çengine düşmüşdü.
mezkûr dutsaklarla bile bedel-i sulh virüb
'akd-ı 'ahdı üstüvar eyledi.

Beyt-i Türki li-müellifihi

Yapub bâb-ı cengi müdârayla
Der-i sulhü feth eyledi reyle.

Râvî eyidür : Çün ilçinün peşkeşi ya-
râğı görüldi, bile koşulacak dutsaklar di-
rildi hazır oldu, R a y k e Begi bunlara
hitâb idüb eyitdi : "Bu diyâra geldüğünüz-
den ne ziyân gördünüz? Nice kerre düşmen
cem'iyetin dağıtdınız, bunca zaman
hazz-ı vâfir itdinüz, safâlar sürdinüz. Zi-
yân bana oldu ki vilâyetüm gâret oldu, ilim
günüm yakıldı yıkıldı, hasâret oldu. Ra'iy-
yet halkından gayri benden dirlik yer on
bir bin sipâhi sizinle mukabelede ve mu-
katelede getdi, telef oldu; nîze-i sitizle
pür-nîş ve rûyîn-i kînle dil-rîş olub hü-
sâm-ı intikama 'alef ve tîr-i tedmîre hedef
oldı. Ölen öldi, olan oldu; gelün, geçenden
geçelüm, şimden girüsin görelüm; elem-i
müsâdefeyi bertaraf idüb 'âlem-i müsada-
kadan dem uralım." Bu sözleri söyleyüb
dutsakların her birini datlu dille bağla-
yub yüzleyüb nüvâzişler etdi; netice-yi sul-
hün mukaddemâtn tertîbde, ol matlûbun
mebâdisin terkîbde istimdâd idüb didi.
işitdi.

²⁰ C e m'in mağlûbiyeti ve R o d o s şö-
valyelerine sığınması.